

stopky až 10 mm dl. Kališní zuby nezřetelné, velmi krátké nebo téměř chybějící, šir. trojúhelníkovité, kratší než disk; korunní lístky vejčité kopinaté až vejčité, dl. zašpičatělé, 3–5 mm dl., 1,5–2,0 mm šir., nažloutle bílé; tyčinky zřetelně delší než lístky korunní a 2× delší než čnělka; disk zpočátku žlutý, později světle červený; čnělka po celé délce stejnoměrně válcovitá. Peckovice okrouhle vejcovité, 7–8 mm dl., 6,5–7,5 mm šir., světle modré nebo špinavě bělavé; pecka krátce elipsoidní, z boků silně smáčklá, na vrcholu zašpičatělá, na bázi klínovitě zúžená, 5–6 mm dl., 4,0–4,5 mm šir., s 8 bělavými podélnými pruhy. V–VII. Ff.

2n = 22 (extra fines)

Pěstuje se v parcích a sadech v celé řadě hlavně pestrolistých kultivarů, např. cv. *Elegans*, cv. *Argenteo-marginata*, cv. *Kaernii*, cv. *Gauchaltii*, cv. *Spaethii*; tmavě červené větve a červeně zbarvené listy má cv. *Kesselringii*. Zda všechny patří k *S. alba* (jak se všeobecně uvádí) nebo zda některé k *S. sericea* vyžaduje další průzkum. Druh se dostal do kultury v r. 1741. Mimo pěstované exempláře není u nás s jistotou známý žádný zplnělý nebo zdomácnělý výskyt. Původní na Sibiři,

od Uralu až po Kamčatku, ruský Dálný východ, Japonsko, sv. Čínu a s. Mongolsko, na západ zasahuje do sv. části evropského Ruska po Archangelsk, Perm a Kazaň; nejzápadnější původní výskyty jsou v Jaroslavské a Kalininské oblasti. – Mapy: HULTÉN CP 1971:177; MEUSEL et al. 1978: 323; HULTÉN NE 1986:690; VSTOVSKAJA Derev. Rast. – Introd. Sibiri 3:200, 1987.

Poznámka: Ojedinele se pěstují ve speciálních dendrologických sbírkách různé další druhy svídků, z nichž do kultury mimo tato zařízení se dostal snad jen druh *Swida racemosa* (LAM.) MOLDENKE Boissiera 7:3, 1943 – svída latnatá, patřící do sekce *Albidae* (KOEHN) HOLUB jako dva předchozí druhy. Syn.: *Cornus racemosa* LAM. Encycl. Bot. 2:116, 1786; *C. paniculata* L'HÉR. Cornus, p. 9, tab. 5, 1788; *C. candidissima* auct.; *C. foeminea* auct. Keře 1,5–4,5 m vys.; listy eliptické až dl. kopinaté, na bázi až klínovitě zúžené, na vrcholu dl. zašpičatělé, na rubu nasivělé až bělavé, s 3–4(–5) páry postranních žilek, na rubu téměř lysé; květenství vrcholičnatě latnaté, v obrysu kuželovité nebo vejčité; květy bílé; plodní stopky jasně červené; peckovice bílé; pecka ze stran sotva smáčklá až téměř kulovitá. Původem ze Severní Ameriky (od Nové Anglie po Floridu, na západ po Minnesotu a Texas), kde roste na vlhkých místech u vod, na lesních okrajích a v prosvětlených lesích. – Mapy: U. S. Dep. Agricult. Handb., Forest. Service, Miscell. Public. 1342, map. 41, 1977.

2. *Cornus* L. – dřín

Cornus LINNAEUS Sp. Pl. 117, 1753. – Syn.: *Cornus* sect. *Cornotypus* DUMORT. Fl. Belg. 83, 1827. – *Cornus* subgen. *Eukrania* RAFIN. Alsogr. Amer. 59, 1838. – *Cornus* sect. *Macrocarpum* SPACH Hist. Natur. Vég. Phaner. 8:101, 1839. – *Cornus* subgen. *Tanycrania* ENDLICHER ex REICHENB. Repert. Herb. 143, 1841. – *Cornus* subgen. *Macrocarpum* (SPACH) C. K. SCHNEIDER III. Handb. Laubholz. 2:450, 1909. – *Macrocarpum* (SPACH) NAKAI Bot. Mag. Tokyo 23:38, 1909.

Poznámka: Rodové jméno *Cornus* L. 1753 bylo typifikováno v literatuře různě, a to buď ve smyslu druhu *Cornus mas* L. nebo pro rod *Swida* OPIZ. Pro první řešení mluví originální popis rodu v LINNAEUS Gen. Pl., ed. 5, 54, 1754, kde je uvedena přítomnost obalu květenství z podpůrných listenů (tento znak zástupci rodu *Swida* postrádají), jakož i popsání infragenerického taxonu *Cornus* sect. *Cornotypus* DUMORT. v r. 1827 (do něhož patří *C. mas* L.), které předcházelo opačné typifikaci Rafinesqueových z r. 1838, užívající Linného rodové jméno pro zástupce rodu *Swida* popsaného v témže roce ještě krátce před publikací Rafinesqueova díla.

Lit.: HRABĚTOVÁ-UHROVÁ A. (1953): Dřín (*Cornus mas* L.) jako užitková dřevina. Spisy Přír. Fak. Masaryk. Univ. Brno, ser. L 6, 1953/5, no 347:141–155. – DEBRÉCZY Z. et RIBLY C. (1962): Untersuchungen über die Entwicklung des Spross-Systems der Kornelkirsche (*Cornus mas* L.). Bot. Közlem. 49:190–196. – PRISZTER S. (1962): Die Variabilität der Früchte der Kornelkirsche (*Cornus mas* L.). Bot. Közlem. 49:268–279. – JUHÁSZ D. G. (1966): Analyse der anatomischen Verhältnisse am vegetativen und reproduktiven Spross-Systeme von *Cornus mas* L. Ann. Univ. Sci. Budapest., ser. biol., 8:121–133. – JUHÁSZ D. G. (1967): Beiträge zur Entwicklungsmorphologie des Blütenstandes von *Cornus mas* L. (Kornelkirsche). Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 13:81–94. – VULTERIN Z. (1969): Dřín obecný a jeho ochrana. Ochr. Přír. 24:78–81. – OPRÁVIL E. (1976): Die Kornelkirsche (*Cornus mas* L.) aus archäologischen Funden des ČSSR-Gebietes. Folia Quatern. 47:25–27. – SVOBODOVÁ D. et VĚTVÍČKA V. (1981): Dřín obecný (*Cornus mas*), jeho kultivary a teratologické odchylky. Živa 28:56–57.

Keře nebo malé stromy. Listy vstřícné, krátce řapíkaté, na líci i na rubu s přitisklými dvouramenými chlupy stejným směrem orientovanými; chlupy jednobuněčné, se stěnami inkrustovanými uhličitánem vápenatým. Pupeny podlouhle vejcovité, špičaté, postranní ± odstávající, jen se 2 šupinami; květní pupeny větší než listové pupeny, kulovité, na brachyblastech, s 2–4 páry šupin. Květenství na krátkých, bezlistých větvích, kulovité, okoličnatě stažený vrcholík, o málo delší nebo zděli podpůrného obalu; obal ze 4 mírně kožovitých konkávních listenů. Květy stopkaté, drobné, rozvíjející se před rašením listů. Korunní lístky 4, zlatožluté; tyčinky 4; prašníky introrzní. Peckovice jednotlivé nebo jen v malém počtu z jednoho květenství, stopkaté, převislé, elipsoidní až válcovité, nachově červené; mezokarp dužnatý. Pecka elipsoidní nebo vřetenovitá, dvoupouzdrá, dvousemenná; endokarp porézní. Zárodek velmi dlouhý. – Jen 4 druhy disjunktivně rozšířené v teplejších územích mírného pásu s. polokoule. – Entomogam. Alogam. (Autogam. ?). Endozoochor.

1. *Cornus mas* L. – dřín jarní (dřín obecný)

Tab. 51/3

Cornus mas LINNAEUS Sp. Pl. 117, 1753. – Syn.: *Cornus mascula* ZORN Icon. Plant. Med., tab. 129, 1779. – *C. vernalis* SALISB. Prodr. Stirp. Chap. Allerton 66, 1796. – *Macrocarpum mas* (L.) NAKAI Bot. Mag. Tokyo 23:38, 1909.

Exsikáty: DOMIN et KRAJINA Fl. Čechoslov. Exs., no 275. – Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 4339. – Exs. DUFFOUR, no 118. – Fl. Exs. Bavar., no 1783. – Fl. Ital. Exs., no 917. – Fl. Olten. Exs., no 274, 361. – Herb. Fl. Ross., no 1022. – Pl. Bulg. Exs., no 274.

Rozkladitý keř nebo malý strom, 2–6(–10) m vys., kmen dole až 25 cm v průměru, s velmi tvrdým dřevem. Letorosty přímé, tenké, tuhé, slabě 4hranné, olivově zelené nebo naředle kožovité žluté, pak až červenavě hnědé, v mládí přitiskle chlupaté; chlupy dvouramenné; borka tenká, rozbrázděná, v drobných šupinách se odlupující, tmavohnědá. Pupeny zašpičatělé, postranní ± odstávající, jen se 2 šupinami, zevně chlupaté; květní pupeny větší, kulovité, na brachyblastech, s 2–4 páry šupin, zevně rezavě chlupaté. Čepel listů eliptická až vejčitá, někdy kopinatá, k vrcholu dl. zašpičatělá, na bázi zaokrouhlená nebo klínovitě zúžená, 4–10(–12) cm dl., 2–5(–6) cm šir., za sucha papírovitá, na líci svěže zelená, lesklá, na rubu trochu bledší, v úhlech sbíhajících se žilek chomáčkovitě chlupatá, po obou stranách krátce přitiskle chlupatá; chlupy dvouramenné, stejně orientované; postranní žilky v 3–5(–6) párech; řapík 5–10 mm dl., svrchu slabě žlábkatý. Květenství na krátkých bezlistých větévkách, kulovité, okolkovitě stažené, s (10–)18–30(–54) květy, delší než podpurný obal ze 4 listenů; listeny vejčité až eliptické okrouhlé (vnější zašpičatělé, vnitřní tupé), 6–12 mm dl., 3–6 mm šir., mírně kožovité, konkávní, na líci žlutavě zelené, zevně hnědavě zelené, rezavě chlupaté, vytrvávající i po rozkvětu; květní stopky 4–9 mm dl., hustě odstále chlupaté. Kališní cípy nepatrné, šir. trojúhelníkovité, zašpičatělé, zdéli nebo o málo delší než disk, hustě chlupaté; korunní lístky trojúhelníkovitě kopinaté až vejčité, zašpičatělé, (1,5–)2,0–2,6 mm dl., 1,0–1,2 mm šir., později nazpět sehnuté, lysé; tyčinky 1,0–1,5 mm dl., 1,5–3× kratší než korunní lístky; prašníky šir. elipsoidní, 0,6–0,8 mm dl., žluté nebo bělavě zelené; disk na okraji mírně vroubkovaný; semeník šir. obkruželovitý, hustě přitiskle chlupatý; čnělka 1 mm dl., krátce sloupkovitá, bělavě zelená; blizna hlavatá. Peckovice elipsoidní až válcovité, zřídka téměř kulovité nebo hruškovité, oblé nebo slabě 4hranné, 10–30 mm dl., 7–15 mm šir., třešňově červené, lesklé, převíslé; mezokarp dužnatý, příjemně sladkokyselý, jedlý. Pecka elipsoidní nebo vřetenovitá, na obou koncích přítupá, 7–15 mm dl.,

podélně mělce rýhovaná, žlutohnědá, se stěnami houbovitě děrnatými, v děrách s pryskyřičnou hmotou. Semena podlouhlá; zárodek až 9 mm dl., k ose semena kolmý, s kořínkem nahoru směřujícím; dělohy tenké a úzké, asi 5 mm dl. II–IV. Ff. $2n = 18$ (ČR: 8. Čes. kras), 27 (extra fines)

Variabilita: Dřín jarní není příliš variabilní, i když v literatuře byl popsán větší počet infraspecifických taxonů, převážně jako formy; zpravidla se jedná o odchylky charakteru individuální variability. Podle tvaru listů byly popsány např. f. *lanceolata* KIRCHNER (listy úzké) a f. *xylostyloides* KÁRPÁTI (listy vejčité okrouhlé). Podle tvaru a velikosti plodu např. var. *sphaerocarpa* CRETZOIU, f. *macrocarpa* DIPPEL, f. *microcarpa* SANADZE, f. *pyriformis* SANADZE, f. *sooi* KÁRPÁTI (maloplodá) a další. V kultuře se pěstuje několik pestrolistých kultivarů, např. cv. Aurea, cv. Argenteo-marginata, cv. Variegata, cv. Lanceolato-albo-marginata a další, dále cv. Crispa (s listy zkaďavělými); k habituelním kultivarům patří cv. Nana a cv. Pyramidalis; odlišně zbarvené plody mají cv. Flava, cv. Alba a cv. Rubra; pro sladké plody se pěstuje cv. Dulcis.

Ekologie a cenologie: Teplé výslunné křovinaté stráně, skalnaté svahy, lesní pláště, lesostepní světliny a prosvětlené suché lesy, hlavně ve světlých šípákových a subxerofilních doubravách. Častěji na alkalických, zejména vápnitých podkladech, na půdách kamenitých, mělkých, vysychavých, neutrálních až slabě alkalických. Významný prvek lesostepní xerothermní vegetace, charakteristický druh společenstev svazu *Quercion pubescenti-petraeae*, hlavně na místech s rozvolněným stromovým zápojem (as. *Corno-Quercetum* MÁTHÉ et KOVÁCS 1962), dále ve společenstvech teplomilných křovin svazu *Prunion fruticosae*.

Rozšíření v ČR: Teplomilný a suchomilný druh, rozšířený hlavně v oblasti termofytika a v některých navazujících územích mezofytika. Jeho rozšíření se kryje s hranicí výrazné xerothermní květeny. Výskyt je rozdělen do dvou oblastí: stř. a sz. Čechy, j. a stř. Morava, mezi nimiž je rozsáhlá oblast bez výskytu druhu. V Českém termofytiku je nejčastěji zastoupen v Českém krasu, Dolním Povltaví a Českém středohoří. Odtud přesahuje do sousedních území středního Povltaví a dolního Posázaví. Na Moravě je rozšířen hlavně v pahorkatinách lemujících moravské úvaly, v předhůří Českomoravské vrchoviny, v Moravském krasu a v Jihomoravské pahorkatině. V ostatních teplejších územích Čech i Moravy jen roztroušeně. Často pěstován pro ozdobu a některé jeho výskyty jsou druhotného charakteru, což asi hlavně platí o izolovaných výskytech (Český Krumlov?). Vyskytuje se v planárním stupni (vzácně) a v kolinním a suprakolinním stupni (max.: České středohoří, hora Sedlo, 725 m). Δ – Mapy: HRABĚTOVÁ-UHROVÁ Spisy Přírod. Fak. Masaryk. Univ. Brno, ser. L 6,

1953/5, no 347:148–149 (Morava); ŠMARD A XM 1963: map. 70 (Morava); KLÁŠTERSKÝ in SVOBODOVÁ et VĚTVIČKA Živa 28:57, 1981; SLAVÍK FKS 1997:184; SLAVÍK in Květena ČR 5:34, 1997.

T: 3. Podkruš. pán. (Střížovice), 4. Loun.-lab. střed. (dosti hojně), 6. Džbán (ve stří. a v. části, hlavně v širším okolí Kladna), 7. Středočes. tab. (roztr., převážně v sv. části fyt. o.), 8. Čes. kras (dosti hojně), 9. Dol. Povlt. (roztr.), 11. Stř. Pol. (Nymburk – zda původní ?), 12. Dol. Pojiz. (Mělník), 13. Rožd' pah. (Žehuň, Kozí hůra), 16. Znoj.-brn. pah. (roztr.), 17. Mikul. pah. (jen ve fyt. p. 17b. Pavl. kop.), 18. Jihomor. úv. (Uherské Hradiště, Kunovický les), 19. B. Karp. step. (Sudoměřice, Stará hora; Radějov; Malá Vrbka; Šumice), 20. Jihomor. pah. (roztr.). – M: 32. Křivokl. (jen v údolí Berounky ve v. části fyt. o.: Stradonice, Kazatelna; Nižbor, Nová Huť; Žloutkovice, Kabečnice; Častonice, Čertův luh), 35. Podbrd. (Rejkovice, Ostrý; Jince), 37. Šum.-novohr. podh. (jen v okolí Českého Krumlova, pravděpodobně nepůvodní), 41. Stř. Povlt. (roztr. v s. části Povltaví a v dolním Posázaví), 45. Verneř. střed. (Místice, vrch Liština; Třebošín, Trojhora; hora Sedlo), 58. Sud. mezih. (Police nad Metují, Kozínek, zpl.), 64. Říčan. ploš. (Hodkovice u Jílového), 65. Kutnoh. pah. (Kutná Hora – asi druhotný výskyt), 67. Českomor. vrch. (Vratislávka), 68. Mor. podh. Vysoč. (více lokalit, hlavně v kaňonovitých údolích řek), 70. Mor. kras (více lokalit), 71. Drah. vrch. (Šlapanice u Brna; Viničné Šumice; Račice u Vyškova; Náměšť na Hané, Hluboký žleb), 73. Hanuš.-rychleb. vrch. (Vitošov), 77b. Litenč. vrchy (Nemochovice –

Chvalkovice), 77c. Chřiby (roztr.), 78. B. Karp. les. (roztr. v j. části, na s. po Luhačovice a Hostětín), 79. Zlín. vrchy (Želechovice nad Dřevnicí).

Celkové rozšíření: Od Francie j. Evropou do j. Asie, na sever zasahuje do j. Belgie, stří. Německa (Duryňsko), s. Čech, stří. Moravy, s. Slovenska, j. Ukrajiny, na Krym, Kavkaz a do Arménie, s centrem výskytu na Balkánském poloostrově a v Malé Asii. Stará kulturní rostlina, zanesená člověkem do různých oblastí j. a stří. Evropy, kde zdomácněla. Její indigenát v některých územích stří. Evropy a tím i v ČR je v literatuře pokládán za nejistý. – Mapy: KRÜSSMANN Bäume Europas 43, 1968 (= Evropské dřeviny 61, 1978); VULTERIN Ochr. Přír. 24:80, 1969; MEUSEL et al. 1978:323; BOLÒS et VIGO Fl. Paisos Catalans 2:365, 1990.

Význam: Plody dřínu (dřínky) jsou sladkokyselé, trochu natrpklé a užívají se jako ovoce (zvláště po přemrznutí) k přímé konzumaci nebo na výrobu zavařenin, džemů, kompotů a sirupů. Plody mají vysoký obsah vitamínu C. Dříve se využívaly jak v oficiálním, tak v lidovém lékařství při různých trávicích poruchách. Tvrdé dřevo se používalo k výrobě tkacích člunků. Dřín se často pěstuje jako okrasný keř, a to pro jehočasné kvetení ještě před rozpukem listů i pro ozdobné plody, často v různých kultivarech. Je vhodný na výsadbu pro tvarované živé ploty, protože dobře snáší stříhání.

3. *Cynoxylon* (RAFIN.) RAFIN. – dřínovec

Cynoxylon (RAFINESQUE) RAFINESQUE Alsogr. Amer. 59, 1838. – Syn.: *Cornus* sect. *Cynoxylon* RAFIN. Med. Fl. 132, 1828. – *Benthamidia* SPACH Hist. Natur. Vég. Phaner. 8:106, 1839. – *Cornus* sect. *Benthamidia* (SPACH) HARMS in ENGLER et PRANTL Natürl. Pflanzenfam. 3/8:267, 1898. – *Cornus* subgen. *Benthamidia* (SPACH) C. KOCH ex C. K. SCHNEIDER Ill. Handb. Laubholz. 2:453, 1909; WANGERIN in ENGLER Pflanzenreich 41 (4/229):86, 1910.

Vyšší keře nebo malé stromy s rozložitou korunou. Letorosty přitiskle chlupaté dvouramennými chlupy. Listy vstřícné, na rubu bělavé, přitiskle chlupaté. Květenství dl. stopkaté, hlávkovitě shloučené, s podpůrným obalem ze 4 nebo 6 listenů; listeny obalu nápadně zvětšené, výrazně korunovitě zbarvené; květy přisedlé, obklopené prstencem drobných listenů. Kališní trubka krátká, kališní zuby šir. trojúhelníkovité; korunní lístky 4; tyčinky 4, nitky tlusté, válcovité, nahoru se zužující; disk epigynický. Peckovité přisedlé, samostatné, z jednoho květenství zpravidla jen 3–4 vyvinuté, červené; mezokarp tenký, moučnatý. Pecka elipsoidní, podélně slabě brázditá. Semena v obrysu podlouhlá; osemení tenké. – 2–3 druhy v Severní Americe od Kanady po Mexiko.

Poznámka 1: Mezi současnými autory není jednotný názor, zda Rafinesque v r. 1838 vytvořil jméno *Cynoxylon* pro označení rodu nebo podrodu. Na základě studia originální publikace a srovnání s jinými Rafinesqueovými publikacemi je jasné, že na uvedeném místě se jedná o jméno rodové. Někteří autoři připisovali Rafinesqueovi též autorství druhového jména *Cynoxylon floridum*; tato kombinace jím však na daném místě nebyla publikována. Později až Britton a Shafer v r. 1907 pravděpodobně jako první platně zveřejnili druhové jméno *Cynoxylon floridum*.

Poznámka 2: Rod *Cynoxylon* je zde přijat v původním Rafinesqueově vymezení, tj. pro severoamerický taxon (s 2–3 druhy) s jednotlivými plody. Východoasijská skupina druhů majících plody srostlé do kulovitého plodenství, kterou někteří autoři spojují s rodem *Cynoxylon*, je zde vyloučena jako samostatný rod *Dendrobenthamia* (viz poznámku o něm dále). Zda do rodu *Cynoxylon* patří zástupce monotypické skupiny *Discocrania* z Mexika nebo zda má být hodnocen jako samostatný rod, vyžaduje další srovnávací studium.

1. *Cynoxylon floridum* (L.) BRITTON et SHAFER – dřínovec květnatý

Cynoxylon floridum (LINNAEUS) BRITTON et SHAFER North Amer. Trees 744, 1908. – Syn.: *Cornus florida* L. Sp. Pl. 117, 1753. – *Benthamidia florida* (L.) SPACH Hist. Natur. Vég. Phaner. 8: 107, 1839. – *Benthamia florida* (L.) NAKAI Bot. Mag. Tokyo 23:31, 1909.

Poznámka: Druhové epiteton „floridum“ není odvozeno od Floridy (jak je někdy překládáno do českého a slovenského jmenosloví), ale od dekorativního květenství s korunovitě zbarveným obalem z podpůrných listenů. V době popisu druhu nebyl tento taxon z Floridy ještě znám.

Vyšší rozkladitý keř nebo malý strom 7–12 m vys., s rozkladitou korunou. Letorosty oblé, zele-

Tab. 51: 1 *Swida sericea*, 1a – list, 1b – výřez spodní strany listu s oděním, 1c – jednotlivé chlupy, 1d – květ, 1e – plodenství, 1f – podélný řez plodem. – 2 *S. alba*, výřez spodní strany listu s oděním, 2a – jednotlivé chlupy, 2b – podélný řez plodem. – 3 *Cornus mas*, 3a – výřez spodní strany listu s oděním, 3b – jednotlivé chlupy, 3c – květ, 3d – plodná větvíčka, 3e – podélný řez plodem.

